

Právo vnímané ženskou zkušeností

Herečka Marie Štípková exceluje v inscenaci Švandova divadla o sexuálním násilí

JAN H. VITVAR

Po hodině a půl končí svůj nepřetržitý monolog, podzemím Studia Švandova divadla na Smíchově ještě doznívá kritika právního systému a publikum odchází zjevně se smíšenými pocity. Zatímco ženám se honí hlavou, jestli se jim někdy nestalo něco podobného, co zrovna viděly, muži se sami sebe naopak ptají, jestli se něčeho takového nedopustili.

Nová inscenace pražské scény *Na první pohled* podle monodramatu Australanky Suzie Miller *Prima Facie* (právní výraz pro předběžné soudní slyšení, které řeší, jestli je žaloba odůvodněná) měla premiéru krátce před výrokem soudu, který poslal Dominika Feriho za znásilnění na tři roky do vězení. Hra vypráví o podobném příběhu. Advokátka Tessa se nejprve publiku chlubí, jak dokáže kohokoli vysekát z obvinění, včetně sexuálních predátorů. Aby pak odvyprávěla vlastní šokující zkušenost s nekonsenzuálním sexem, která ji v soudní síni dostala na druhou stranu: z advokátky se stává žalující oběť.

Uhrančivý výkon ženy střídající své emoce od štěstí po beznaděj, který v roli podává sedmatřicetiletá herečka Marie Štípková, posouvá rodačku z Českého Těšína mezi tuzemskou špičku v oboru a aspiruje na některou z výročních divadelních cen. Štípková se do Tessy tak dokonale vtěluje i proto, že má k tématu rezonujícímu současným světem sama co říct: „Na konci představení jsem fakt naštvaná, když si znovu uvědomím tu naši totální bezmoc.“

Hledání velké výzvy

Suzie Miller v Austrálii vystudovala práva a v nultých letech pomáhala mladistvým bezdomovcům s právními konzultacemi. Už tehdy ji to táhlo k divadlu a na základě výsledných příběhů napsala svou první hru *Cross Sections* (Průřezy). Také monodrama *Prima Facie* má základ v její právní praxi. Až šestkrát týdně slychala vyprávění klientek o sexuálním násilí a jak letos v létě vzpomínala na webovém portálu moderátorky Oprah Winfrey, nemohla se zbavit myšlenky, „že celý právní systém byl navržen generacemi velmi bohatých bílých heterosexuálních mužů, kteří mají zájem vidět ho ze své perspektivy. V právu se prakticky nic neřídí ženskou životní zkušeností.“

Sepsala proto příběh advokátky Tessy. Ta v úvodních obrazech předvádí jako vlezlá prodavačka hrnců svou schopnost vyhrát soud, ať už zastupuje kohokoli. Pozici si musela vydupat, v ročníku měla nejmenší šanci uspět, a právě dovednost prosadit se v tvrdé konkurenci ji dovedla až na vrchol. Spadne z něj ale po jediné noci. S kolegou má nejprve během alkoholového večírku dobrovolný sex, když se jí ale poté udělá nevolno, muž ji znásilní. Žena, kterou dosud okolí vnímalo jako důvěryhodnou profesionálku, se najednou automaticky ocitá v pozici potenciální lhářky. Místo aby se musel hájit ten, kdo ji napadl, musí naopak ona dokazovat, že si celoživotní trauma nevymyslela.

Hra měla premiéru před třemi lety v Sydney. Celosvětovou proslulost získala loni, kdy se dostala na repertoár londýnského Divadla Harolda Pintera s Jodie Comer v hlavní roli. Ta za ni dostala Cenu Laurence Oliviera a aplaus sklízela i na dálku v rámci přímých přenosů do světových kin. Dnes se hra uvádí zhruba ve třicítce zemí a její ohlas dorazil i do anglického parlamentu: skupina mladých advokátek po zhlédnutí hry založila sdružení TESSA (jméno hrdinky inscenace je zároveň zkratkou pro Vyšetřování závažných sexuálních útoků), jež se snaží prolobovat, aby o průběhu nekonsenzuálního sexu musel před soudem vypovídat při křížovém výslechu také podezřelý pachatel, a nejen jeho oběť.

Hra se letos dočkala i knižní podoby a momentálně se pracuje na její filmové verzi, v níž si Tessu zahraje Cynthia Erivo. Marie Štípková původní verzi *Prima Facie* neviděla. „Zrovna jsem pro sebe hledala nějakou velkou výzvu a někdo mi o tom vyprávěl. Tak jsem si sehnala překlad,“ vzpomíná herečka, jak díky dramaturgovi Švandova divadla Davidu Košťákovi získala další zásadní roli své kariéry.

Přiznává, že si nedovede představit, že by se podobná látka na divadle u nás zpracovala třeba před pěti lety. Na druhou stranu nelze nevidět, že tabuizovaná témata se postupně dostávají do centra kulturního zájmu, k čemuž u nás v případě sexuálního násilí pomohl ceněný seriál *Pět let*, který loni na podzim odvysílala Česká televize.

U nás nemáme ani křížový výslech, ani soudní porotu. Zbytek reálií je obecně platný.

61 stran

Otec Marie Štípkové je právník, a když se po gymnáziu dostala na vytouženou DAMU, přesvědčil ji, ať si tréninky akrobacie zpestří přednáškami na právnické fakultě, kam se rovněž probojovala. Vydřela to jen semestr. „Nebylo to nic pro mě. Táty jsem se vždycky ptala, jak bych mohla jako advokátka hájit někoho, o kom vím, že udělal něco špatného. Jasně v tom nemám dodnes. Nedokázala bych hájit hajzla,“ vysvětluje Štípková, která spolu s dramaturgem a režiséřkou Lucií Ferenzovou při přípravách inscenace *Na první pohled* získávala vhled do českého právního systému díky konzultacím advokátky Lucie Hrdé, specialistky na domácí a sexualizované násilí.

V Česku neznáme ani křížový výslech, ani soudní porotu. Zbytek reálií je ale v inscenaci obecně platný. Na Smíchově se hraje čtyřikrát do měsíce a Štípková brzy završí

Z advokátky žalující oběti. (Marie Štípková v inscenaci Na první pohled)

první desítku repríz. Reakce publika v komorní scéně pro šedesátku diváků jsou podle ní různé. Někdy ji zarazí, že se lidé smějí na místech, kdy už je jasné, co se Tesse stane. Jindy naopak není slyšet ani špendlík spadnout i v momentech, kdy Štípková může využít svůj komediální talent. Pro roli se musela naučit 61 stran textu a s orientací v sumě slov jí na scéně pomáhá Markéta Ptáčníková. Doprovází ji hrou na bubny rytmičující monolog a občas jí slouží jako figurantka: v čele se scénou znásilnění.

O společenskou osvětu se Štípková nepokouší jen na divadelních prknech. V poslední době se stala jednou z nepřehlédnutelných tváří LGBT+ scény. Svůj coming out před třinácti lety prožila bizarním způsobem odpovídajícím dobové situaci, kdy bylo zvykem sexuální orientaci raději tajit: než o ní stihla říct rodičům, dozvěděli se o tom z bulváru, který psal o jejím tehdejší vztahu se zpěvačkou Anetou Langerovou. Dnes už Štípková nic netají, naopak společenským časopisům ráda vysvětluje, co život v lesbickém vztahu obnáší. Zvlášť když se před rokem a půl stala druhou matkou syna, kterého s nynější partnerkou vychovává.

Česko zatím neschválilo manželství pro všechny. Lidé jako Marie Štípková se kvůli tomu denně pohybují v šedé

zóně právního systému. Jde o známé věci: protože k synovi nemá biologickou vazbu, nemá k němu zákonem vymezená práva ani povinnosti. V plánu přitom mají s partnerkou ještě jedno dítě. Ideálně už jako oficiální manželky – což je ovšem vzhledem k našim konzervativním zákonodárcům zatím nereálná představa.

Mnohem realističtěji může Štípková vyhlížet ocenění za svou nikoli sociální, ale hereckou roli. Už v roce 2015 dostala Cenu divadelní kritiky za Gěšu Gottfriedovou v *Brémské svobodě* uváděné v Městském divadle Kladno. Tehdy jí dali kritici přednost před favorizovanou Ivou Janžurovou z Národního divadla a Janou Plodkovou z Divadla Na zábradlí. Nebylo by překvapivé, kdyby Štípkovou něco podobného potkalo i při bilancování aktuální sezony, kterou tráví šestým rokem jako členka souboru Švandova divadla.

Suzie Miller mezitím dopsala další hru. Jmenuje se *Jail-baby* (dalo by se to přeložit jako Muklíček), vypráví o sexuálním násilí mezi mužskými vězni a Griffin Theatre Company v Sydney, která inscenaci od léta uvádí, ji označuje za „duchovní pokračování mezinárodního fenoménu *Prima Facie*“. I tuto novinku Miller založila na příbězích klientů z bývalé právní praxe. ●